

III МІЖНАРОДНА НАУКОВА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ АГРАРНОЇ НАУКИ: ТЕОРІЯ І
ПРАКТИКА**

III INTERNATIONAL SCIENTIFIC INTERNET CONFERENCE
**TRENDS AND CHALLENGES OF MODERN AGRICULTURAL
SCIENCE: THEORY AND PRACTICE**

м. Київ, 2021

УДК:632.25:633.88

**ХВОРОБИ ЛИСТЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН
НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»**

Шевчук В.К., д-р. с.-г. наук, професор
Григор'єв В.М., канд. с.-г. наук, доцент
E-mail: grygoriyev@gmail.com

Подільський державний аграрно-технічний університет

Постановка проблеми. На планеті зараз нараховується 20 тисяч різноманітних охоронних природних територій. Національний природний парк «Подільські Товтри» – один з найбільших в Європі. Він займає площу більше 254 тисячі гектарів. Основна мета створення даної пам'ятки природи – збереження товарового кряжу, біологічного різноманіття.

Хвороба рослини – це процес, в основі якого лежить взаємодія між рослиною та хвороботворним агентом, що спричиняє хворобу, і умовами зовнішнього середовища, може призвести до відмирання окремих органів, а інколи і всієї рослини [1].

Завданням роботи було проведення фітосанітарного моніторингу рослин, виявлення видового різноманіття збудників хвороб листя лікарських рослин

НПП «Подільські товтри», їх поширеності та шкідливості. Виявлення хвороб проводилося шляхом систематичних спостережень методом візуального огляду. Встановлення видової належності збудників хвороб проводилося за визначниками [2, 3].

Виклад основного матеріалу. Проведені нами багаторічні спостереження дозволили виявити більше 20 збудників хвороб листя лікарських рослин (таблиця 1). Серед типів прояву хвороб листя лікарських рослин найбільш широко представлені нальоти (борошносторосяні хвороби), пухляки (іржасті хвороби) та плямистості (жовтяниці).

Збудники борошністої роси рослин відносяться до грибів класу Ascomycetes порядку Erysiphales родини Erysiphaceae. Це високоспеціалізовані облигатні паразити, які розвиваються тільки на зелених органах рослин [4]. Паразитують переважно мікроміцети родів *Erysiphe*, *Sphaerotheca*. У складі найбільш шкідливих захворювань борошністої роси складають близько 15 % та вражають до 30% культивованих в Україні видів лікарських рослин. За чутливістю до борошністоросяних патогенів лікарські рослини можна об'єднати у три групи: сильно, середньо та слабо чутливі до ураження. До сильно чутливих відносять ті, які уражаються щорічно на 100% у сильному ступені. До таких культур належать: *Astragalus dasyanthus* Pall., *Astragalus falcatus* Lam., *Inula helenium* L., *Calendula officinalis* L., *Mentha piperita* и *Ononis argvensis* L. До середньо чутливих – ті види рослин, у яких розвиток борошністої роси залежить від умов навколишнього середовища, зокрема температури і вологості повітря. На посівах *Valeriana officinalis* L., *Erysimum cheiranthoides* L., *Trigonella foenum-graecum* L., *Rosa canina* L. захворювання виявляється у 20% рослин при низькій температурі повітря, а в суху і жарку погоду поширення хвороби сягає 100% [5].

Таблиця 1

**Видовий склад збудників хвороб листя лікарських рослин
НПП «Подільські товтри», 2015-2020 рр.**

№ п/п	Назва хвороби	Назва збудника
Хвороби кульбаби лікарської (<i>Taraxacum officinale</i> Wigg)		
1	Борошніста роса	<i>Erysiphe horidula</i> Zev.f.taraxaci Lack
2	Іржа	<i>Puccinia taraxaci</i> (Redent) peowt
3	Жовтяниця	Фітоплазми
Хвороби м'яти перцевої (<i>Mentha piperita</i> L)		
1	Борошніста роса	<i>Srysiphe cichoracearum</i> D.C.f.menthae Jacz
2	Іржа	<i>Puccinia menthae</i> Pers
Хвороби календули лікарської (<i>Calendulae officinali</i> L)		
1	Борошніста роса	<i>Sphaeroteca fuliginea</i> Poll f.calendulae Lacz
2	Жовтяниця	Фітоплазми

Хвороби шипшини (<i>Roza</i> L)		
1	Іржа	<i>Phragmidium disciflorum</i> (Tode) James
2	Борошниста роса	<i>Sphaeroteca panosa</i> Lev. var <i>rosea</i> Woron
3	Чорна плямистість листя	<i>Marsonina rosea</i> (Lib) Died
4	Сіра гниль	<i>Botrytis cinerea</i> Fr.
Хвороби подорожнику великого (<i>Plantago major</i> L)		
1	Борошниста роса	<i>Sphaeroteca fuliginea</i> Poll f. <i>plantaginis</i> Poteb
2	Жовтяниця	Фітоплазми
Хвороби липи серцелистої (<i>Tilio cordata</i> L)		
1	Чернь	<i>Fumago vagans</i> Pers
Хвороби фіалки (<i>Viola</i> L)		
1	Борошниста роса	<i>Erysiphe cichoracearum</i> D.C.f. <i>Wiolarum</i> (Dietr) Jack
2	Іржа	<i>Puccinia violae</i> (Schum)D.C.
Хвороби хрину звичайного <i>Armoracia rusticana</i> P.C.Caertn		
1	Біла іржа	<i>Albugo candida</i> (Cmel.Pers)
2	Борошниста роса	<i>Erysiphe communis</i> Crev.f. <i>kernerae</i> Jacz

Згідно досліджень Глущенко Л.А. [5]. іржу лікарських рослин викликають гриби, що належать до родів *Puccinia*, *Uromyces*, *Coleosporium*, *Phragmidium*. Уражаються іржастими грибами посіви *Mentha piperita*, *Valeriana officinalis*, *Rosa canina*, *Astragalus dasyanthus*, *Inula heleniym*, *Althaea officinalis* L., *Leonurus villosus* Desf.ex D'Urv. та інші.

Збудники іржастих хвороб в наших дослідженнях поширені на кульбабі лікарській (*Puccinia taraxaci* (Redent) peowt), м'яті перцевій (*Puccinia menthae* Pers), шипшині (*Phragmidium disciflorum* (Tode) James), подорожнику великому (*Sphaeroteca fuliginea* Poll f. *plantaginis* Poteb), фіалці (*Puccinia violae* (Schum)D.C.), хрину звичайному (*Albugo candida* (Cmel.Pers))

Досить широко поширені жовтяниці, що викликані фітоплазмами на рослинах кульбаби лікарської, календули лікарської та подорожнику великому.

Висновки. Серед типів прояву хвороб листя лікарських рослин НПП «Подільські товтри», найбільш широко представлені нальоти (борошнесторосяні хвороби), пустули (іржасті хвороби) та плямистості (жовтяниці).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марков І.Л. Фітопатологія: підручник / І. Л. Марков [та ін.] ; за ред. канд. біол. наук, проф. І. Л. Маркова. – Київ: Фенікс, 2015. – 455 с.
2. Кирик М.М. / Хвороби квіткових і декоративних рослин: навчальний посібник / М.М. Кирик, В.К. Шевчук, М.Й. Піковський, С.М. Яколюда, С.С. Азаїкі – Київ: Фенікс, 2019. – 327 с.
3. Определитель болезней сельскохозяйственных культур / М.К. Хохряков, В.И. Потлайчук, А.Я. Семенов, М.А. Элбакян. – Л.: Колос, 1984. – 304 с.

4. Шевчук В.К., Григор'єв В.М. Видовий склад збудників борошнистої роси рослинності НПП «Подільські товтри». Сучасний стан науки в сільському господарстві та природокористуванні: теорія і практика: зб. тез дон. II міжнар. наук. інтернет-конф., м. Тернопіль, 20 лист. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 205-208.

5. Глущенко Л.А. Поширення та шкідливість захворювань лікарських рослин. Таврійський науковий вісник № 80. Частина 2. Нетрадиційні та лікарські рослини. Перспективи їх використання. С. 408-412. – URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/80-2_2012/79.pdf.

6. Niemiec M., Komorowska M., Kubon M., Sikora J., Ovcharuk O., GrodekSzostak Z. (2019) Global Gap and integrated plant production as a part of the international of agricultural farms. Proceedings of the International Scientific Conference, VI, 430-440.